

Euroopa Andmekaitseinspektori arvamuse kokkuvõte elektroonilistele tõenditele piiriülest juurdepääsu käsitleva ELi ja USA vahelise lepingu läbirääkimisvolituste kohta

(Arvamuse täistekst on inglise, prantsuse ja saksa keeles Euroopa Andmekaitseinspektori veebilehel www.edps.europa.eu)

(2019/C 186/06)

5. veebruaril 2019 avaldas Euroopa Komisjon soovitus nõukogu otsuse kohta, millega antakse luba alustada läbirääkimisi, et sõlmida Ameerika Ühendriikidega (USA) rahvusvaheline leping, mis käsitleb piiriülest juurdepääsu elektroonilistele tõenditele. Soovituse lisas on esitatud nõukogu juhised läbirääkimiste pidamiseks lepingu üle. Kavandatava lepingu eesmärk on lahendada ühiste normide kehtestamise kaudu ELi ja USA teenuseosutajate valduses olevatele sisu- ja muudele kui sisuandmetele juurdepääsu õigusküsimus.

Euroopa Andmekaitseinspektor tervitab ja toetab komisjoni eesmärki sõlmida USAga elektroonilistele tõenditele piiriülest juurdepääsu käsitlev leping, tagades isikuandmete kõrgetasemelise kaitse juhtudel, kus ELi ja USA vahel edastatakse andmeid õiguskaitse eesmärgil, ning väljendab heameelt, et võetud on kohustus kehtestada piisavad kaitsemeetmed. Nagu Euroopa Andmekaitseinspektor on korduvalt märkinud, vajab EL isikuandmete õiguskaitse eesmärgil kolmandate riikidega jagamiseks jätkusuutlikke meetmeid, mis oleks täielikult kooskõlas põhiõiguste hartaga. Isegi ELi-siseste juhtumite uurimisel puutuvad õiguskaitseasutused üha enam kokku piiriüleste olukordadega ainuüksi põhjusel, et kasutatud on välismaist teenuseosutajat ning teavet säilitatakse elektrooniliselt kolmandas riigis. Praktikas puudutab see sageli teenuseosutajaid, kelle peakorter asub USAs, arvestades nende valitsevat seisundit ülemaailmsel turgudel. Elektrooniliste tõendite taotluste kasvav hulk ja digitaalse teabe volatiilsus on pannud surve alla olemasolevade koostöömudelid, näiteks vastastikuse õigusabi lepingud. Euroopa Andmekaitseinspektor mõistab, et andmete hankimisel uurimisteks on ametiasutustele oluline tegur aeg, ning toetab jõupingutusi töötada välja uued koostöömudelid, sealhulgas kolmandate riikidega tehtava koostöö jaoks.

Käesoleva arvamuse eesmärk on pakkuda konstruktiivseid ja objektiivseid nõuandeid, võttes arvesse asjaolu, et enne selle keeruka ülesande alustamist peab nõukogu esitama oma juhised. Arvamus põhineb Euroopa Liidu Kohtu viimaste aastate kohtupraktikal, milles on rõhutatud andmekaitsepõhimõtteid, sealhulgas õiglust, teabe täpsust ja asjakohasust, sõltumatut järelevalvet ning üksikisikute individuaalseid õigusi. Neid põhimõtteid peavad lisaks eraettevõtjatele samamoodi järgima ka avaliku sektori asutused ning veelgi olulisemad on need kriminaaluurimisteks vajalike andmete tundlikkust arvesse võttes.

Seda silmas pidades esitab Euroopa Andmekaitseinspektor järgmised tähelepanekud:

- andmekaitseinspektor väljendab heameelt, et soovitus juba sisaldab olulisi andmekaitsemeetmeid, sealhulgas punkti, et viite abil tuleks teha kohaldatavaks raamleping, ja möönab, et leping peaks sisaldama komisjoni väljapakutud lisakaitsemeetmeid;
- võttes arvesse teenuseosutajate ja õigusasutuste otsese koostöö kontekstis esilekerkivaid konkreetseid riske, teeb andmekaitseinspektor ettepaneku kaasata protsessi teise lepinguosalise õigusasutus;
- andmekaitseinspektor soovib lisada materiaalõigusliku alusena ELi toimimise lepingu artikli 16.

Peale selle sisaldab arvamus lisasoovitusi läbirääkimisjuhiste võimalikuks parandamiseks ja selgitamiseks. Euroopa Andmekaitseinspektor on valmis andma institutsioonidele lisanõu läbirääkimiste ajal ning enne kavandatava ELi ja USA vahelise lepingu lõplikku vormistamist.

1. SISSEJUHATUS JA TAUST

1. 17. aprillil 2018 avaldas komisjon kahest seadusandlikust ettepanekust koosneva paketi: ettepanek määruse kohta, mis käsitleb Euroopa andmesitamisest ja Euroopa andmesäilitamisest elektrooniliste tõendite hankimiseks kriminaalasjades ⁽¹⁾ (edaspidi „elektrooniliste tõendite ettepanek“), ning ettepanek direktiivi kohta, millega kehtestatakse ühtlustatud normid kriminaalmenetluses tõendite kogumise eesmärgil esindajate määramise kohta ⁽²⁾. Euroopa Parlamendis on nende kahe ettepanekuga seotud töö pooleli, kuid Euroopa Liidu Nõukogu (edaspidi „nõukogu“) on nende suhtes kokku leppinud üldises lähenemisviisis ⁽³⁾.
2. 5. veebruaril 2019 võttis komisjon vastu kaks soovitus: soovitus nõukogu otsuse kohta, millega antakse luba alustada läbirääkimisi, et sõlmida Euroopa Liidu (EL) ja Ameerika Ühendriikide (USA) vaheline rahvusvaheline leping, mis käsitleb piiriülest juurdepääsu elektroonilistele tõenditele kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö eesmärgil ⁽⁴⁾ (edaspidi „soovitus“), ning soovitus nõukogu otsuse kohta, millega antakse komisjonile luba osaleda ELi nimel läbirääkimistel Euroopa Nõukogu küberkuritegevuse konventsiooni (CETS nr 185) teise lisaprotokolli üle ⁽⁵⁾. Äärmiselt oluline on soovituselise lisa (edaspidi „lisa“), sest selles on sätestatud nõukogu soovituslikud juhised, mida komisjon peaks järgima lepingu üle läbirääkimiste pidamisel ELi nimel. Viimati nimetatud soovitus käsitleb Euroopa Andmekaitseinspektor eraldi arvamuses ⁽⁶⁾. Euroopa Andmekaitseinspektori arvamuse kohaselt on läbirääkimised USAga ja läbirääkimised Euroopa Nõukogu tasandil aga tihedalt seotud.
3. Soovitus võeti vastu ELi toimimise lepingu artiklis 218 sätestatud menetluse alusel, mis on seotud ELi ja kolmandate riikide vahel sõlmitavate lepingutega. Selle soovituselise palub komisjon nõukogul nimetada end liidu läbirääkijaks ning taotleb luba alustada läbirääkimisi USAga kooskõlas soovituselise lisatud läbirääkimisjuhistega. Kui läbirääkimised on peetud, on lepingu sõlmimiseks vaja Euroopa Parlamendi nõusolekut läbiräägitud lepingu teksti suhtes, misjärel peab nõukogu vastu võtma otsuse lepingu sõlmimiseks. Euroopa Andmekaitseinspektor ootab, et temaga konsulteeritaks lepingu eelnõu teksti üle õigeaegselt kooskõlas määruse (EL) 2018/1725 artikli 42 lõikega 1.
4. Euroopa Andmekaitseinspektor väljendab heameelt, et Euroopa Komisjon ja Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon on temaga pärast soovituselise vastuvõtmist konsulteerinud. Samuti väljendab Euroopa Andmekaitseinspektor heameelt asjaolu üle, et soovituselise põhjenduses 4 on viidatud tema arvamusele. Andmekaitseinspektor juhib tähelepanu, et see arvamus ei piira muid võimalikke märkusi, mida ta võib esitada hilisemas etapis saadava uue teabe alusel.

5. JÄRELDUSED

66. Euroopa Andmekaitseinspektor mõistab elektrooniliste tõendite kiire ja tulemusliku turvamise ja hankimise olulisust õiguskaitseasutuste jaoks. Andmekaitseinspektor toetab jõupingutusi eesmärgiga leida uuenduslikke lähenemisviise elektroonilistele tõenditele piiriülese juurdepääsu saamiseks. Seetõttu on arvamuselise eesmärki pakkuda ELi institutsioonidele konstruktiivseid ja objektiivseid nõuandeid ajaks, mil komisjon ootab nõukogult luba USAga läbirääkimiste pidamiseks.

⁽¹⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb Euroopa andmesitamisest ja Euroopa andmesäilitamisest elektrooniliste tõendite hankimiseks kriminaalasjades, COM(2018) 225 final.

⁽²⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega kehtestatakse ühtlustatud normid kriminaalmenetluses tõendite kogumise eesmärgil esindajate määramise kohta, COM(2018) 226 final.

⁽³⁾ Kavandatava määruse suhtes võttis nõukogu vastu üldise lähenemisviisi 7. detsembril 2018: <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2018/12/07/regulation-on-cross-border-access-to-e-evidence-council-agrees-its-position/#>. Kavandatava direktiivi suhtes võttis nõukogu vastu üldise lähenemisviisi 8. märtsil 2018: <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2019/03/08/e-evidence-package-council-agrees-its-position-on-rules-to-appoint-legal-representatives-for-the-gathering-of-evidence/>.

⁽⁴⁾ Soovitus: nõukogu otsus, millega antakse luba alustada läbirääkimisi, et sõlmida Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline leping, mis käsitleb piiriülest juurdepääsu elektroonilistele tõenditele kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö eesmärgil, COM(2019) 70 final.

⁽⁵⁾ Soovitus: nõukogu otsus, millega antakse luba osaleda läbirääkimistel Euroopa Nõukogu küberkuritegevuse konventsiooni (CETS nr 185) teise lisaprotokolli üle, COM(2019) 71 final; konventsioon, mis käsitleb tõhusamat rahvusvahelist koostööd küberkuritegevuse ja elektrooniliste tõendite valdkonnas, Budapest, 23. november 2001 (CETS nr 185).

⁽⁶⁾ Euroopa Andmekaitseinspektori arvamus nr 3/2019 küberkuritegevuse Budapesti konventsiooni teise lisaprotokolli üle peetavatel läbirääkimistel osalemise kohta.

67. Euroopa Andmekaitseinspektor on nõus komisjoni avaldusega, et lepingu sõlmimine peaks sõltuma sellest, kas sellesse lisatakse tõhusad põhiõiguste kaitse mehhanismid. Läbirääkimisjuhistes on juba kavandatud eri andmekaitse põhimõtted ja kaitsemeetmed. Esiteks soovib andmekaitseinspektor lisada nõukogu otsuse preambulisse ühe materiaalõigusliku alusena ELi toimimise lepingu artikkel 16. Andmekaitseinspektor väljendab heameelt punkti üle, mille kohaselt tuleks lepingus viite abil teha kohaldatavaks raamleping, mida ta innukalt toetas. Oma arvamuses nr 1/2016 raamlepingu kohta soovitas Euroopa Andmekaitseinspektor olulisi parandusmeetmeid ja mitme kaitsemeetme tugevdamist; andmekaitseinspektor soovib lisada need kaitsemeetmed läbirääkimisjuhistesse.
68. Võttes arvesse kavandatava lepingu mõju põhiõigustele, peab Euroopa Andmekaitseinspektor samuti vajalikuks täiendavate kaitsemeetmete lisamist juba ettenähtud meetmetele, et lõplik leping vastaks proportsionaalsuse põhimõttele. Eeskätt soovib andmekaitseinspektor, et elektrooniliste tõendite kogumise protsessi kaasataks võimalikult varases etapis teise lepinguosalise määratud õigusasutused, andes neile võimaluse kontrollida, kas määrustes austatakse põhiõigusi, ning teha kindlaks keeldumispõhjused.
69. Lisaks üldistele soovitudele käsitleb Euroopa Andmekaitseinspektor selles arvamuses esitatud soovitudes ja märkustes järgmisi USAga läbirääkimisjuhistes alusel läbiräägitava kavandatava lepingu konkreetseid aspekte:
- lepingu kohustuslikkus;
 - USA pädevate asutuste poolne andmete edasisaatmine;
 - USAs asuvate andmesubjektide õigused, eeskätt õigus teabele ja õigus tutvuda andmetega;
 - USA sõltumatu ametiasutuse tehtav kontroll;
 - õiguskaitse USAs kohtu- ja haldusmenetluse teel;
 - asjaomaste andmesubjektide kategooriad;
 - kavandatava lepinguga hõlmatud andmete määratlus ja liigid;
 - kavandatava lepinguga hõlmatud kuriteod;
 - konkreetsed kaitsemeetmed, millega tagatakse edastatud andmete piisav turvalisuse tase;
 - ametiasutused, kel on õigus väljastada määrusi elektrooniliste tõendite hankimiseks;
 - elektrooniliste tõendite esitamise määruse saanud teenuseosutajate võimalus määrus konkreetsetel põhjustel vaidlustada.
70. Euroopa Andmekaitseinspektor on valmis abistama komisjoni, nõukogu ja Euroopa Parlamenti nõuannetega ka protsessi edasistes etappides. Selles arvamuses esitatud märkused ei piira võimalikke muid märkusi, mille Euroopa Andmekaitseinspektor võib esitada lisaküsimuste tekkimisel ja lisateabe saamisel. Euroopa Andmekaitseinspektor ootab, et temaga konsulteeritaks lepingu eelnõu teksti üle enne selle lõplikku vormistamist.

Brüssel, 2. aprill 2019

Giovanni BUTTARELLI

Euroopa Andmekaitseinspektor
